

1 hij loopt maar de winkel

2 hij vraagt maar de prijs

3 hij ³⁰waakt op de grond

4 ~~zij is op de~~ zij ziet het niet liggen

5 zij gleeft uit zij ligt op de pat

6 maar help haar op

7 hij koop haar een ijs.

8 zij is heel blij

Cursistprofielen Laagletterdheid NT1 & NT2

Samengevat

Jeanne Kurvers, Kaatje Dalderop, Willemijn Stockmann

1 De man markt lopen

2 De man markt banan kopen

3 De man banan eten veeghoye scheten

4 Het meseje ijs eten ga loepen.

5 Het meseje schet gloyde

6 Het meseje gloyd meseje hawlu derman helpen.

7 De man ijs kopen het meseje

8 Het meseje lagen ijs eten

ROCTILBURG

Cursistprofielen Laaggeletterdheid NT1 & NT2 Samengevat, 2013

Jeanne Kurvers	Universiteit van Tilburg
Kaatje Dalderop	Kaatje Dalderop Onderwijsadvies
Willemijn Stockmann	ROC Tilburg

Opdrachtgever: Steunpunt Taal en Rekenen VE

Aan dit onderzoek werkten mee:

Albedacollege: Mirelle Kooi

Drenthecollege: Atje Katoen, Anneke ten Wolde, Willy Alblas, Dusja Dijkstra

Gilde Opleidingen: Carin Spoelstra

ROC Aventus: Sisca van Schieveen

ROC Nijmegen: Winnie Postma, Jet Wijdeveld, Mia Pouwels, Miek Spanbroek

ROC Tilburg: Peer Ruis, Yvonne Eijsermans, Toon Oomen, Arjenne Zoutendijk

ROC van Amsterdam: Hadewijch Kapteijn, Ank Ridderbeks, Hanneke van Rijswijk

Taalvakwerk: José Scholte, Li-ja Termijn

& 237 cursisten van deze onderwijsinstellingen.

Zonder hen allen was dit onderzoek niet mogelijk geweest.

Illustraties: Uitwerking van steeds dezelfde schrijftaak door vier verschillende cursisten.

Inleiding

In de volwasseneneducatie bestaat van oudsher een tweedeling tussen het onderwijs aan Nederlandstalige leerders en het onderwijs aan anderstaligen. De NT1-afdelingen binnen de volwasseneneducatie verzorgden onderwijs voor Nederlanders die, ondanks jeugdonderwijs of juist door gemiste kansen in hun jeugd, niet voldoende vaardigheden hadden om de lees- en schrijftaken in het dagelijks leven aan te kunnen. De NT2-afdelingen bedienden leerders die vaak nog niet zo lang in Nederland woonden, en die niet alleen in het Nederlands wilden leren lezen en schrijven maar de taal zeker ook (beter) wilden leren spreken en verstaan.

De laatste jaren wordt geconstateerd dat de 'NT1-groepen' – onder invloed van zowel demografische als beleidsmatige factoren- sterk in verandering zijn en dat zich aan het intakeloket van de NT1-afdeling steeds vaker mensen melden met een andere moedertaal dan het Nederlands.

De toegenomen heterogeniteit binnen de groepen wordt door sommigen als een feit, door anderen als een uitdaging, maar door velen ook als problematisch ervaren:

'Nt2-ers kennen de woorden niet.'

'Nt2-ers willen spreekvaardigheid, en dat doen wij hier niet.'

'Nt2-ers verjagen de Nt1-ers, want die willen niet samen.'

'Nt2-ers maken ons lui! Doordat we makkelijk veel NT2-ers kunnen bereiken, spannen we ons niet meer in voor de werving van de echte NT1-ers. En dat is wél nodig!'

In het najaar van 2012 heeft het Steunpunt Taal en Rekenen VE de opdracht gegeven om een onderzoek uit te voeren met als doel het detecteren van zogenaamde 'Cursist- en onderwijsprofielen laaggeletterdheid'. Het onderzoek moest duidelijk maken of er, binnen de heterogene doelgroep van het onderwijs aan laaggeletterde volwassenen, sprake is van groepen leerders met overeenkomende vaardigheden en leerbehoeften. En als dat zo is, welke groepen kunnen dan onderscheiden worden? Loopt het onderscheid tussen groepen langs de grens van de taalachtergrond? En welk onderwijs krijgen de leerders nu en in welke mate sluit dat aan bij hun vaardigheden?

Opzet van het onderzoek

Om zicht te krijgen op de vaardigheden van cursisten is aan een grote groep cursisten een assessment voorgelegd. De deelnemers werden bereikt via acht verschillende onderwijsorganisaties: Drenthecollege, Gilde Opleidingen, ROC Albedacollege, ROC Aventus, ROC Nijmegen, ROC Tilburg, ROC van Amsterdam en Taalvakwerk.

Het assessment bestond uit een taaltaak (woordenschat en zinsbegrip), twee leestaken (technisch en begrijpend lezen) en twee schrijftaken (spelling en tekstschrijven). Daarnaast werden door de docenten vragenlijsten ingevuld over de leerders, het onderwijs, de docenten en de intake.

b o e l

v i s

J e m d e

v i s y o o e

v v i j o e h

k a t v v s

k v i k o e r

d o v d s

Gegevens over het onderwijs aan laaggeletterden

De vragenlijsten leverden informatie op over de deelnemers, de docenten en het onderwijs.

De deelnemers

- Er zijn in totaal 237 leerders bij het onderzoek betrokken. Zij variëren in leeftijd van 20 tot 77 jaar, hun gemiddelde leeftijd is 46 jaar. Van de deelnemers is 42% man en 58% vrouw.
- De deelnemers komen uit 44 verschillende landen. 52% van de deelnemers is geboren in Nederland. Van de mensen die elders geboren zijn, komt een relatief grote groep uit Marokko (9%) en Turkije (6%). De deelnemers die niet in Nederland zijn geboren, wonen gemiddeld sinds 20 jaar in Nederland.
- Van de deelnemers aan het onderzoek heeft 52% het Nederlands als moedertaal. De overige deelnemers spreken in totaal 34 verschillende moedertalen. Thuis spreekt 32% van de deelnemers het Standaardnederlands en 22% spreekt een Nederlandse streektaal. 17% van de deelnemers spreekt thuis de niet-Nederlandse moedertaal. Daarnaast wisselt 9% van de deelnemers het Standaardnederlands en de streektaal af en 19% wisselt het Nederlands en de moedertaal af.
- De deelnemers vervullen in totaal 51 verschillende beroepen. 63% van de deelnemers heeft betaald werk, 31% heeft geen werk en 6% is gepensioneerd. Ongeveer 23% van de deelnemers heeft werk via een SW-bedrijf.
- De deelnemers hebben tussen de 0 en 16 jaar jeugdonderwijs gevolgd. Kleuteronderwijs is daarbij buiten beschouwing gelaten. Gemiddeld gingen de deelnemers acht jaar naar school. Nederlandstaligen gingen gemiddeld langer naar school dan mensen met een andere moedertaal (resp. 8,9 jaar en 7,9 jaar). Vijf leerders (2%) hebben helemaal geen jeugdonderwijs gevolgd, 26% heeft hooguit basisonderwijs gevolgd en 49% volgde ook het voortgezet onderwijs. 47 deelnemers (23%) hebben meer dan 10 jaar jeugdonderwijs gevolgd.
- 33% van de leerders heeft speciaal onderwijs gevolgd. Dit zijn nagenoeg allemaal leerders die het Nederlands als moedertaal hebben. Deze leerders gingen gemiddeld langer naar school dan de Nederlandstaligen die regulier jeugdonderwijs volgden. Men ging gemiddeld 9,6 jaar naar het speciaal onderwijs. Nederlandstaligen die regulier onderwijs volgden gingen gemiddeld 7,7 jaar naar school.
- Bij 2% van de leerders is dyslexie vastgesteld en bij 10% van de leerders vermoedt de docent dat de leerder dyslectisch is.
- Het startniveau van deelnemers varieert, maar de grootste groep zit tussen Instroomniveau en 1F. Leerders starten voor schrijven gemiddeld op een lager niveau dan voor lezen. De mondelinge vaardigheden worden voor ruim de helft van de leerders tussen A2 (vgl. 1F) en B1 (vgl. 2F) geschat, 29% zit daaronder en 20% erboven.

Docenten

- De 237 deelnemers die betrokken zijn bij het onderzoek krijgen les van in totaal twintig docenten, zeventien vrouwen en drie mannen. De gemiddelde leeftijd van de docenten is 56 jaar. De jongste docent is 45 jaar en de oudste is 64 jaar.
- Alle docenten hebben een opleiding op tenminste HBO-niveau. Vijf docenten zijn opgeleid op WO-niveau. Tien docenten hebben NT2-nascholing gevolgd en twee docenten volgden een nascholing tot remedial teacher of een nascholing gericht op speciaal onderwijs.
- De docenten hebben gemiddeld 23 jaar ervaring in de volwasseneneducatie. Op één na hebben alle docenten ervaring met zowel NT1- als NT2-onderwijs.

Het onderwijs

- De deelnemers krijgen les in 30 verschillende groepen. De groepsgrootte varieert van 5 tot 25. De gemiddelde groepsgrootte is 15. Gemiddeld zijn 9 cursisten aanwezig in de les, wat neerkomt op 60% van de groep.
- Bij het samenstellen van de groepen is in de meeste gevallen het niveau van de cursisten het voornaamste indelingscriterium (53%). Eén instelling deelt groepen in naar woonomgeving van de cursisten en plaatst cursisten het liefst in de eigen buurt. 17% van de deelnemers is in een groep geplaatst omdat ze voor hetzelfde bedrijf werkzaam zijn en 10% van de leerders zit in een groep die is ingedeeld naar leerdoel.
- De leerders met het Nederlands als moedertaal en de leerders voor wie het Nederlands een tweede taal is, zitten in 41% van de gevallen in zoveel mogelijk gescheiden groepen, terwijl ze in 59% van de gevallen worden gemengd.
- De inrichting van de lessen verschilt per instelling en soms per groep. Gemiddeld 42% van de lestijd wordt besteed aan schrijven, terwijl 27% van de lestijd wordt besteed aan lezen, maar de variatie is groot. Gemiddeld 15% van de tijd wordt gewerkt aan digitale vaardigheden en 17% van de tijd worden de mondelinge vaardigheden getraind. In de meeste groepen behoort rekenen niet tot de cursusdoelen. Ook mondelinge vaardigheden behoren niet altijd tot de doelen. In 20% van de groepen wordt hier helemaal niets aan gedaan.
- Als er aandacht wordt besteed aan gespreksvaardigheid, beperkt dit zich vaak tot een groepsgesprek over een leestekst of over de actualiteit. Leermiddelen die gericht zijn op training van gespreksvaardigheid worden zelden gebruikt.
- In alle groepen wordt een mix van groepswork en zelfstandig werken toegepast. Scholen besteden gemiddeld 41% van de lestijd aan klassikale activiteiten, variërend van 20% tot 80%. Gemiddeld 47% van de lestijd werken cursisten individueel, variërend van 10% tot 70%. De individuele leertijd wordt in 21 groepen deels aan de computer doorgebracht.
- Er wordt een breed scala aan leermiddelen ingezet om de leerdoelen te bereiken. Daarbij wordt opvallend vaak zelfontwikkeld materiaal ingezet. Voor lezen maken bovendien veel groepen gebruik van de *Startkrant*. Nergens wordt één leergang of methode gevolgd, overal worden diverse leermiddelen ingezet.
- In veel groepen wordt geregeld gebruik gemaakt van authentiek materiaal uit de lokale context maar in meer dan een kwart van de groepen gebeurt dit nooit. In de helft van de groepen worden bovendien teksten en taken uit de directe leefomgeving van de leerders ingezet, zoals brieven die aan de cursist gericht zijn.

Cursistprofielen

Op basis van de prestaties van de leerders op het assessment zijn, door middel van een statistische bewerking, groepen geclusterd die qua vaardigheden veel kenmerken gemeen hebben. Dit heeft geresulteerd in vijf cursistprofielen. De grootste groep leerders behoort tot de profielen 1 en 2. De groepen behorend bij overige drie profielen zijn (veel) kleiner. Overigens komt binnen elk profiel nog veel variatie voor.

Profiel 1: De gevorderde leerder

Cursisten met dit profiel zijn divers qua taalachtergrond. Ze hebben doorgaans een relatief grote mondelinge vaardigheid en bevinden zich voor zowel lezen als schrijven tussen 1F en 2F. Ze zijn echter beter in lezen dan in schrijven. In het onderwijs aan deze leerders is veel aandacht voor schrijven gepast. Voor de mondelinge vaardigheden hebben zij de doelen van de volwasseneneducatie (2F) al bereikt.

Dian

Dian is een man uit Indonesië. Hij is 46 jaar. Op twintigjarige leeftijd kwam hij naar Nederland. In Indonesië volgde hij acht jaar jeugdonderwijs. Tijdens zijn werk als metaalbewerker wordt hij in toenemende mate geconfronteerd met lees- en schrijftaken, die hij soms lastig vindt. Bovendien hoopt hij op promotie. Daarom heeft hij zich aangemeld voor een cursus, die hij sinds een half jaar volgt.

Nellie

Nellie is een vrouw van 55 jaar. Ze had een baan als administratief medewerkster maar is op dit moment werkzoekend. Om haar kansen op de arbeidsmarkt te vergroten, werkt ze aan haar schriftelijke taalvaardigheid. Lezen is eigenlijk niet het grootste probleem maar met schrijven en vooral spellen heeft ze moeite.

Profiel 2: De gemiddelde leerder

Ook deze groep is heterogeen qua taalachtergrond. Cursisten in dit profiel hebben eveneens een grote mondelinge vaardigheid, al scoren ze lager dan de gevorderde leerders. Ze bevinden zich voor lezen tussen 1F en 2F en voor schrijven tussen Instroom en 1F. Het onderwijs aan deze groep zou zich primair moeten richten op lezen en schrijven. Een deel van de individuen binnen deze groep kan daarnaast behoefte hebben aan training van de mondelinge vaardigheid.

Jos

Jos is een man van 26 jaar, die werkt in de groenvoorziening. Hij volgde negen jaar regulier onderwijs. Jos wil graag beter leren lezen en schrijven omdat hij nu vaak hulp nodig heeft bij lees- en schrijftaken. Lezen gaat traag en schrijven vindt hij enorm lastig.

Majida

Majida is een vrouw van 50. Ze woont in het noorden van het land. Ze is geboren in Marokko en is sinds 17 jaar in Nederland. In Marokko ging ze vijf jaar naar school. Majida is huisvrouw en ze wil graag haar lees- en schrijfvaardigheid verbeteren, zodat ze alledaagse lees- en schrijftaken zelfstandig kan uitvoeren.

Profiel 3: De NT2-leerder

Deze leerders hebben een andere moedertaal dan het Nederlands. Ze zijn vaak vrij goed in taken die een beroep doen op leesvaardigheid (1F) maar hebben een beperkte woordenschat. Hun mondelinge vaardigheden liggen tussen A1 en B1. Het onderwijs aan deze leerders zal gericht moeten zijn om training van mondelinge vaardigheden en woordenschatuitbreiding, naast verdere ontwikkeling van lees- en schrijfvaardigheid.

Fatma

Fatma is een vrouw van 43 jaar. Ze is geboren in Turkije en is sinds veertien jaar in Nederland. Fatma heeft in Turkije acht jaar onderwijs gevolgd.

Dankzij haar onderwijsverleden is technisch lezen voor Fatma niet het grootste probleem. Maar ze heeft een beperkte woordenschat zodat ze problemen ondervindt met mondelinge taken en met het begrijpen van teksten. Ook het zelf produceren van een tekst is lastig, omdat ze niet voldoende woorden kent om uit te drukken wat ze bedoelt.

Profiel 4: De leerder met ernstige lees- en schrijfproblemen

Deze groep heeft het Nederlands als moedertaal. De leerders van dit profiel hebben een grote woordenschat en eigenlijk geen problemen met de mondelinge vaardigheden. Ze hebben echter een zeer beperkte lees- en schrijfvaardigheid. Voor lezen zitten ze op Instroomniveau en voor schrijven onder Instroomniveau. Veel leerders in deze groep hebben een verleden in het speciaal onderwijs en bij een relatief groot deel van hen is dyslexie vastgesteld of wordt dyslexie vermoed. Leerders in deze groep hebben jeugdonderwijs genoten en van alle groepen hebben leerders met dit profiel het meeste tijd doorgebracht in het volwassenenonderwijs. Het onderwijs aan deze leerders zal tijd en inspanning vragen. Zorgvuldige selectie van de belangrijkste leerdoelen per cursist lijkt op zijn plaats.

Hans

Hans is een man van 47 jaar. Hij woont in een dorp in het noorden van het land en spreekt thuis de streektaal. Hans volgde speciaal onderwijs en werkt via een SW-bedrijf in de groenvoorziening. Zijn werkgever stelde hem in de gelegenheid deel te nemen aan een lees- en schrijfcursus.

Hans heeft een grote woordenschat en hij heeft geen moeite met gespreksvaardigheid. Maar lezen en schrijven krijgt hij maar moeilijk onder de knie.

Profiel 5: De leerder met leermoeilijkheden

Deze groep heeft moeite met zowel de mondelinge vaardigheden als lezen als schrijven. De groep is divers qua taalachtergrond en bestaat uit Nederlandstaligen met een beperkte leervaardigheid en anderstaligen zonder of met een zeer beperkt aantal jaren jeugdonderwijs.

Qua geletterdheid beheersen deze leerders het alfabetisch principe (klank-tekenkoppeling) nog niet of nauwelijks. De mondelinge vaardigheid is beperkt. Deze leerders zullen ook behoefte hebben aan training van de mondelinge vaardigheden.

Het onderwijs zal zich moeten richten op redzaamheid, met veel aandacht voor de mondelinge vaardigheid en eventueel de ontwikkeling van de beginnende leesvaardigheid van de leerders.

Koos

Koos is een man van 52 jaar uit het zuiden van het land. Thuis spreekt hij de streektaal. Koos heeft acht jaar speciaal onderwijs gevolgd en werkt via een SW-bedrijf als inpakker. Zowel zijn mondelinge als zijn schriftelijke vaardigheden zijn zwak ontwikkeld. De leesvaardigheid van Koos zit onder Alfa A, hij herkent een deel van de letters en kan een aantal korte eenvoudige woorden lezen. Schrijven kan hij eigenlijk helemaal niet. Maar ook zijn woordenschat is heel beperkt. Zijn score op de woordenschattaak suggereert dat hij maar weinig meer dan de 2000 meest frequente woorden van het Nederlands beheerst. Zijn docent is gewend het onderwijs op te delen in heel kleine stappen en ziet wel vooruitgang. Maar de weg is nog heel lang.

Soraya

Soraya is een Libanese vrouw van 45 jaar. Ze woont twintig jaar in Nederland. Thuis spreekt ze haar moedertaal. Soraya is huisvrouw maar ze zou graag willen werken, daarom wil ze haar taalvaardigheid verbeteren. Soraya heeft geen jeugdonderwijs gevolgd. In Nederland heeft ze een alfabetiseringscursus gedaan. Daarvan is ze veel weer vergeten, maar spreken lukt wel aardig. Voor de mondelinge vaardigheden zit ze ongeveer op A2. Ze kan bijna twintig woorden lezen in een minuut en begrijpt een deel van de informatie uit een speciaal op haar lage niveau aangepaste tekst. Ze kan ook enkele woorden schrijven.

Taalniveaus

Binnen dit onderzoek is gebruik gemaakt van een assessment dat voor dit doel is samengesteld. Om een beeld te krijgen van de relatie van het assessment met de niveaus van de Standaarden en Eindtermen VE is een kleinschalige standaardsettingsprocedure uitgevoerd. Hierdoor hebben we een beeld van de verdeling van de taalniveaus over de vaardigheden binnen de profielen.

Enkele conclusies:

- De leerders behorend tot profiel 1 zitten voor lezen op de niveaus 1F en 2F, voor schrijven in meerderheid op 1F en voor de mondelinge vaardigheden boven B1¹.
- De leerders behorend tot profiel 2 zitten voor lezen op niveau 1F, voor schrijven op Instroomniveau en voor de mondelinge vaardigheden eveneens boven B1.
- De leerders behorend tot profiel 3 zitten voor lezen op 1F maar voor schrijven onder Instroomniveau. Voor de mondelinge vaardigheden zit meer dan de helft onder A2 en een deel tussen A2 en B1.
- De leerders behorend tot profiel 4 zitten voor lezen in meerderheid op Instroomniveau, voor schrijven onder Instroomniveau (Alfa A en Alfa B) en voor de mondelinge vaardigheden boven B1.
- De leerders behorend bij profiel 5 zitten voor lezen wat gespreid qua niveau, maar meer dan de helft zit onder Instroomniveau. Voor schrijven zitten zij allemaal onder Instroomniveau; bijna de helft zit onder Alfa A. Ook de mondelinge vaardigheid kent wat spreiding maar ligt overwegend tussen A2 en B1.
- De leerders zitten voor de verschillende vaardigheden vaak op verschillende niveaus. Het niveau voor lezen kan meer dan een niveaustap afwijken van dat van schrijven. Bijvoorbeeld: een leerder beheerst 2F voor lezen en zit voor schrijven op het Instroomniveau.
- Voor veel leerders is schrijven moeilijker dan lezen, maar het omgekeerde komt ook wel eens voor.

1 Voor de schatting van de mondelinge vaardigheid is gebruik gemaakt van het Europees Referentiekader.

Conclusies en aanbevelingen

NT1 en NT2

In dit onderzoek zijn binnen de volwasseneneductie vijf cursistprofielen onderscheiden. Daarbij is gekeken naar de vaardigheden van leerders. Het grootste deel van de cursisten behoort tot de profielen 1 en 2. Tot deze profielen behoren zowel leerders met het Nederlands als moedertaal en leerders met een niet-Nederlandse moedertaal.

Daarnaast is er een profiel gevonden waartoe uitsluitend NT2-leerders behoren en een profiel waartoe vrijwel uitsluitend leerders met het Nederlands als moedertaal behoren. Het laatste profiel tenslotte bestaat weer uit zowel Nederlandstaligen als mensen met een andere moedertaal.

Maatwerk

Het doel van dit onderzoek is te zoeken naar groepen leerders die kenmerken gemeen hebben en die zich onderscheiden van andere groepen met andere gezamenlijke kenmerken. Cursistprofielen kunnen beleidsmakers helpen het onderwijs aan te sturen en vorm te geven. Groepen bestaan echter uit individuen die in tal van opzichten uniek zijn. Het onderwijs heeft primair met individuele leerders en hun leerbehoeften te maken. Maatwerk is daarbij het sleutelwoord.

Taalniveau

Deelnemers zitten niet voor alle vaardigheden op één niveau. Opleidingen binnen de volwasseneneducatie zouden dan ook zo ingericht moeten worden, dat leerders gelijktijdig kunnen werken aan de verschillende vaardigheden op verschillende niveaus.

Verdeling over de profielen

Van de leerders in dit onderzoek behoort het grootste deel tot de profielen 1 en 2. De groepen behorend bij de profielen 3, 4 en 5 zijn veel kleiner. Vermoedelijk zijn er in het NT2-onderwijs en het onderwijs alfabetisering NT2 veel meer leerders te vinden die tot de profielen 3 en 5 behoren. Nader onderzoek zou dit moeten bevestigen.

Docenten

De gemiddelde leeftijd van docenten in de volwasseneneducatie is 56 jaar en gemiddeld hebben deze docenten 23 jaar ervaring in dit onderwijstype. Behoud van kwaliteit als op korte termijn een groot aantal docenten de educatie zal verlaten, door bezuinigingen of door pensionering, is een punt van zorg.

Op een dag loop Hans
doek de winkel straat
hij ziet een groene winkel
hij gaat er naar binnen en
vraag naar een bananen die
verkopen geeft Hans zijn
banan Hans loop weer uit de
winkel hij goot de bananen
schil op de stoep er hoort een
meisje aanfllopen en vangt over
de schil. Hans ziet het
gebeuren hij loop naar het meisje
hij ziet ook dat het meisje van
het meisje is gevallen Hans
gaat samen een nieuwe meisje
kopen ~~om~~ ook het meisje
hij meisje is wees blij
dat ze een nieuwe meisje
heeft.

dit is het verhaal
van Hans en het meisje.